

IDRIJSKA ČIPKA, Z NITJO PISANA ZGODOVINA

Stalna razstava Mestnega muzeja Idrija

273

Nova stalna razstava *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina* je nastala v organizaciji Mestnega muzeja Idrija in je bila odprta na idrijskem gradu Gewerkenegg 12. septembra 2008. **Vsebinska zasnova** razstave je delo domačih avtoric: kustosinje Mirjam Gnezda, direktorice in višje kustosinje Ivane Leskovec ter kustosinje Marije Terpin. **Oblikovno podobo** razstave sta zasnovala zunanja sodelavca: arhitektka Monika Milič (Trst) in ohranjevalec kulturne dediščine Andrej Furlan (Ljubljana), ki je sodeloval kot oblikovalec. Za realizacijo projekta sta večji delež sredstev prispevala Občina Idrija in muzej, ki je prispeval sredstva iz lastnih prihodkov.

Mestni muzej Idrija je konec 60. let 20. stoletja začel s sistematičnim zbiranjem gradiva in predmetov za bodočo etnološko zbirko po navodilih Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani (v nadaljevanju SEM). Razstava Klekljane čipke avtorice Marije Makarovič je bila odprta 25. marca 1970 v prostorih SEM. To je bil prvi poskus sodelovanja med muzejema in uresničevanje težnje, da bi SEM vključil etnografski oddelek idrijskega muzeja v svojo matično službo. Na razstavi so bile razstavljene čipke, rjuhe, prti in cerkvena oblačila iz zbirk SEM, idrijskega muzeja, drugih slovenskih muzejev in zasebnih zbirk. Velik del razstave je bil prenesen v Mestni muzej Idrija kot "prva stalna zbirka etnografskega oddelka idrijskega muzeja". Razstava je bila – s številnimi prenovitvami – na ogled od 19. septembra 1970 do 31. oktobra 2007.

Priprave na postavitve nove stalne razstave so potekale več let, intenzivneje pa od leta 2004 dalje. Zaradi zahtevnosti tematike in specifičnosti gradiva je Mestni muzej Idrija vzpostavil **sodelovanje z domačimi in tujimi kulturnimi ter znanstvenimi institucijami**: Slovenskim etnografskim muzejem (Ljubljana), Slovenskim šolskim muzejem (Ljubljana), Gimnazijo Jurija Vege Idrija – Čipkarsko šolo Idrija, Arhivom Republike Slovenije (Ljubljana), Zgodovinskim arhivom Ljubljana, Enoto v Idriji, Tirolskim deželnim arhivom (Innsbruck), Avstrijskim državnim arhivom (Dunaj), Štajerskim deželnim arhivom (Gradec), Pokrajinskim muzejem Ptuj in Goriškim muzejem. Pri projektu je sodelovalo tudi mnogo posameznikov, ki so s svojim strokovnim znanjem, podatki ali gradivom dodatno pripomogli k postavitvi razstave.

Predmeti na razstavi, kot so čipke, tekstilije z všitimi čipkami, *papirci*, pripomočki za klekljanje, trgovski katalogi, učni načrti itd., so iz čipkarske zbirke Mestnega muzeja Idrija. Rekonstrukcije smo se poslužili samo v primeru najstarejših pečnih čipk z vzorčnika *Spitzen Muster aus Idrija 1839*, ki ga hrani Slovenski etnografski muzej v Ljubljani. S tem smo pokazali, da učiteljice Čipkarske šole Idrija znajo in zmorejo rekonstruirati stare vzorce ter po njih sklekljati zahtevne čipke. Več predmetov je izposojenih od privatnih lastnikov, Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani in Župnijskega urada Idrija. V nasprotju s predmeti sta fotografsko gradivo in del arhivskega gradiva, ki ga hrani idrijski muzej, na razstavi reproducirana. Reproducirani so tudi vsi arhivski dokumenti, ki jih je v arhivskih institucijah na Slovenskem in v tujini evidentirala kustosinja Marija Terpin.

274

Razstava je postavljena v štirih prostorih 2. nadstropja gradu Gewerkenegg na površini 200 m². Po bogastvu razstavljenega gradiva in njegovi interpretaciji je največja tovrstna razstava na Slovenskem. Z izbranimi muzealijami pripoveduje zgodbo o idrijski čipki, njeni vpetosti v slovenski ter širši evropski prostor, v življenja posameznikov in skupnosti, predstavlja njen vpliv na oblikovanje likovnega obzorja, pomen za gospodarski razvoj ter nenazadnje priložnost za druženje. Vsebinsko je razdeljena na **osem sklopov**, s pomočjo katerih so izpostavljene ključne značilnosti in dejavnosti, ki opredeljujejo idrijsko čipko. Vsak vsebinski sklop upošteva časovnost: najstarejše – najmlajše. Po vrsti si sledijo: *Klekljane čipke v Evropi*, *Razvoj idrijske čipke*, *Trgovina s čipkami*, *Klekljarice*, *Čipkarska šola*, *Čipke in družba*, *Festival idrijske čipke* in *Zakladnica čipk*.

Glavna značilnost razstave je njena “stalnost”, tj. trajnost v prostoru in času, kar pomeni, da temelji na celostni študiji slovenskega in evropskega čipkarstva, izbiri obstojnih materialov in čistih oblikovalskih rešitev. Prištevamo jo lahko med konceptualno naravnane razstave, saj izbrani predmeti podpirajo zgodbo razstave (ang. *narrative-oriented exhibition*). Znotraj razstave je postavljena galerija oziroma zakladnica čipk in oblačil s čipkami, ki z muzeološkega stališča sodi med predmetno naravnane razstave (ang. *object-oriented exhibition*). Predmeti so v tem primeru predstavljeni zaradi njih samih in tudi “govorijo sami zase”, seveda opremljeni z osnovnimi podatki.

Načrtovanje postavitve razstave je vodila **skrb za razstavljene material**:

- ustrezna izbira umetne svetlobe (steklena vlakna, led diode v vitrinah) in odstranitev UV-svetlobe (okenska senčila);
- osvetljenost čipk in tekstila s čipkami ~ 50 luks (lx);
- uporaba primerne materiala v vitrinah (blago, les);
- šivanje čipk na tkaninsko podlago;
- nadzor temperature in relativne vlažnosti zraka v prostorih;
- možnost zamenjave muzealij.

Čipka je po definiciji luknjičast izdelek iz naravnih, umetnih ali kovinskih niti, ki se uporablja za krašenje oblačil in hišne tekstilne opreme. Ročno klekljana čipka iz naravnih niti je mojstrovina, ki že sama po sebi zadovoljuje potrebo ljudi po lepoti. Večina obiskovalcev tovrstnih razstav pričakuje predvsem estetski užitek, zato smo hoteli lepoto čipk še dodatno poudariti. Iz omenjenega razloga sta arhitektka Monika Milič in

oblikovalec Andrej Furlan posebno pozornost namenila **oblikovanju svetlobe**. Želela sta se izogniti popolni zatemnitvi prostorov ter poskušala svetlobo zgolj "ukrotiti". Okna so zastrta s senčili, ki hkrati preprečujejo direktno vdiranje UV-svetlobe. Prosojnost senčil dopušča pogled na zunanjo okolico, diskretna in nemoteča siva barva pa daje obiskovalcem občutek, da se sprehajajo po grajski galeriji. Muzealije so razstavljene v posebej oblikovanih vitrinah z notranjo osvetlitvijo.

Struktura grajskih prostorov, kjer odprta vrata obiskovalcu napovedujejo vsebino razstave, je narekovala delitev vsakega prostora na dva dela. Vsebine se "spogledujejo" čez hodnik, ki je hkrati ločnica in povezovalni element. Pri načrtovanju oblikovne podobe razstave sta arhitektka in oblikovalec izhajala iz idrijske kulturne dediščine:

- **barve:** cinobrasto rdeča, srebrno siva, bež;
- **atributi:** blazina za klekljanje, sukanec in bucike;
- **sedeži:** blazine za klekljanje.

275

Vsebinske sklope napoveduje 70 cm širok in z različnimi motivi čipk potiskan trak, ki visi s stropa v vseh prostorih. S svojo vijugasto obliko "mehča" togo obliko prostorov in ravne linije razstavne opreme.

Predstavitveni elementi razstave (besedni in slikovni material) so grafično čisti in sporočilni. **Ambientalni prikazi** (delovni prostor klekljarice, izsek iz prodajalne trgovca s čipkami, miza s protokolarnim pogrinjkom – t. i. *Jovankinim prtom*) prispevajo k atraktivnosti razstave. Osrednji prostor je namenjen galeriji oziroma zakladnici čipk in oblačil s čipkami, ki jih hrani muzej.

Razstavo dopolnjujejo **avdiovizualna sredstva**. Ogledati si je mogoče:

- **izobraževalni video o klekljanju** (5'40")¹;
- **film o festivalih idrijske čipke** (17'45")².

Oba izdelka sta opremljena z glasbeno spremljavo – v videu se avtorska glasba dopolnjuje z zvokom klekljanja, v filmu pa z originalnimi zvoki posnetkov.

Obiskovalcem je na razpolago **računalnik**, ki služi več ciljem:

- podrobneje se informirati o razstavi, njeni strukturi in vsebini;
- pregledati internetne strani drugih evropskih muzejev z razstavami čipk;
- obiskati domačo internetno stran muzeja in se seznaniti s celotno muzejsko ponudbo;
- poslati e-pošto z mnenjem o razstavi in odgovoriti na nagradno vprašanje.

Predstavitvev razstave v slovenskem in angleškem jeziku je dostopna tudi na internetni strani muzeja: <http://www.muzej-idrija-cerkno.si> in je zelo dobro obiskana.

Prevladujoča oblika **pedagoških in andragoških dejavnosti** muzeja so vodstva po razstavi. Obiskovalcem so na voljo zloženke v slovenskem, angleškem, nemškem in italijanskem jeziku. Predšolski in šolski publikli so namenjene učne ure na temo idrijske

¹ Scenarij: Ivana Leskovec, Mirjam Gnezda, Matjaž Mrak. Kamera in režija: Matjaž Mrak. Asistent kamere: Jani Mrak. Demonstracija klekljanja: Mojca Kobal. Maska: Petra Frohlich. Montaža: Marko Simič. Glasba: Mare Završnik.

² Scenarij: Mirjam Gnezda, Matjaž Mrak. Režija: Matjaž Mrak. Montaža: Mirko Simič. Glasba: Mare Završnik. Arhivski filmski in video posnetki: Mestni muzej Idrija, družina Mrak.

čipke, ki za zadnjo triado devetletke vključujejo delovni list, ter muzejske delavnice, kjer udeleženci lahko ustvarjajo izdelke z aplikacijami idrijske čipke.

S celostno podobo razstave se je skladalo promocijsko gradivo: plakati, vabilo, mapa za novinarje, CD s predstavitvijo razstave, zloženke.

Slovensko muzejsko društvo je avtorjem stalne razstave *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina* podelilo Valvasorjevo priznanje za leto 2008. Komisija je v obrazložitvi zapisala: "Razstava *Idrijska čipka, z nitjo pisana zgodovina* izvirno prikazuje večstoletno tradicijo izdelovanja klekljanih čipk na Idrijskem ter Idrijo umešča na slovenski in evropski zemljevid klekljarskih središč. Z že obstoječo stalno razstavo na gradu Gewerkenegg je razstava o čipkah povezala zgodbo o mestu in o rudniku živega srebra v nedeljivo celoto."

Tematski sklop *Čipke in družba*
(foto: Tomaž Lauko, Fototeka Mestnega muzeja Idrija)

Tematski sklop *Klekljarice*
(foto: Tomaž Lauko, Fototeka Mestnega muzeja Idrija)

Zakladnica čipk ponuja izbor najlepših, najzahtevnejših, najmanjših in največjih čipk ter oblačil s čipkami
(foto Tomaž Lauko, Fototeka Mestnega muzeja Idrija)

Kovinska čipka - umetniško delo kiparke Metke Kavčič
(foto: Tomaž Lauko, Fototeka Mestnega muzeja Idrija)